

Till kulturutskottet

Kulturutskottet har den 27 maj 1999 berett sex av riksdagens utskott, däribland arbetsmarknadsutskottet, tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 1998/99:115 På ungdomars villkor – ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro jämte motioner, i de delar de berör respektive utskotts beredningsområde.

Utskottet yttrar sig i det följande över regeringens förslag rörande mål för ungdomspolitiken samt valda delar av avsnitten Ungdomar och arbete (s. 17–19 i propositionen), Den kommunala utvecklingsgarantin (s. 50–51), Ungdomar som entreprenörer – att skapa sina egna jobb (s. 58–60) samt En svensk strategi för ungdomsfrågor i EU – Insatser mot ungdomsarbetslöshet (s. 72–73). Vidare yttrar sig utskottet över följande motioner:

1998/99:Kr30 av Inger Davidson m.fl. (kd) yrkandena 3 och 10,

1998/99:Kr31 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) yrkandena 3–5,

1998/99:Kr32 av Birgitta Sellén m.fl. (c) yrkande 5,

1998/99:Kr33 av Lennart Kollmats och Kenth Skårvik (fp) yrkandena 1–3 samt

1998/99:Kr35 av Karin Pilsäter och Johan Pehrson (fp) yrkande 2.

Till grund för propositionen ligger bl.a. utredningsförslag från Ungdomspolitiska kommittén (SOU 1997:71).

Allmänt om ungdomars etablering på arbetsmarknaden

Innan utskottet behandlar propositionen och motionerna vill utskottet inledningsvis göra några kommentarer kring ungdomars etablering på arbetsmarknaden.

Minskad ungdomsarbetslöshet

Lågkonjunkturen med åtföljande sysselsättningsminskning i början av 1990-talet drabbade ungdomarna hårt. Mellan 1990 och 1994 minskade antalet sysselsatta 20–24-åringar från 482 000 till 318 000. Den öppna arbetslösheten i åldersgruppen steg från 3,1 % till 16,8 % under samma period.

När konjunkturen förbättras och arbetslösheten generellt går ned så minskar också ungdomarnas problem på arbetsmarknaden. I en konjunkturuppgång är ungdomar en grupp av arbetssökande som är eftertraktad av arbetsgivarna om de har rätt utbildning. Arbetslösheten bland unga har reducerats markant under 1998 och första halvåret 1999. Den är fortfarande något högre bland unga män än bland unga kvinnor.

I åldersgruppen 16–24 år minskade arbetslösheten med 1,9 procentenheter mellan andra kvartalet 1998 och andra kvartalet 1999. Den låg under andra kvartalet 1999 på 9,6 %. Bland de unga kvinnorna var minskningen 1,1 procentenheter och bland de unga männen 2,8 procentenheter. Minskningen var alltså kraftigare för unga män än för unga kvinnor. Till övervägande delen beror förbättringen på att ungdomarna får arbete. Samtidigt kan dock konstateras att arbetslösheten bland ungdomar fortfarande är flera procentenheter högre än bland vuxna.

Långtidsarbetslösheten bland ungdomar har sjunkit under det senaste året. I genomsnitt fanns ca 6 200 långtidsarbetslösa ungdomar under andra kvartalet 1998 jämfört med knappt 3 300 under motsvarande period 1999. I den senare gruppen, som omfattar ungdomar med mer än 100 dagars arbetslöshet, hade mer än 85 % ett erbjudande om arbete, utbildning eller program, enligt AMS kvartalsrapport 1999:2 till regeringen. Sannolikheten för en långtidsarbetslös ungdom att få arbete var oförändrad under andra kvartalet 1999 jämfört med andra kvartalet 1998, eller 9,1 %.

Arbetsmarknadsprogram för unga

Under årens lopp har en rad olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder riktats särskilt mot ungdomar. Attityderna till arbetslivet och vuxenlivet formas under ungdomstiden och det ses därför som viktigt att så få ungdomar som möjligt är arbetslösa och att arbetslöshetsperioden blir så kort som möjligt.

Från och med den 1 oktober 1995 har alla kommuner möjlighet att teckna samarbetsavtal med respektive länsarbetsnämnd i syfte att svara för praktik eller annan verksamhet på heltid för arbetslösa ungdomar t.o.m. den 30 juni det år den unge fyller 20 år. Denna verksamhet benämns *kommunala ungdomsprogram*. För något äldre arbetslösa ungdomar i åldersgruppen 20 t.o.m. 24 år finns sedan den 1 januari 1998 en likartad åtgärd, benämnd kommunal *utvecklingsgaranti*. När man talar om båda dessa åtgärdsformer sammantaget används ofta begreppet *ungdomsgaranti*.

I dag är den s.k. *ungdomsgarantin* den vanligaste formen av arbetsmarknadsprogram för åldersgruppen under 25 år. Av de genomsnittligt 34 000 ungdomar i åldersgruppen som deltog i arbetsmarknadspolitiska program under första kvartalet 1999, återfanns 19 % i kommunala ungdomsprogram för 18–20-åringar och lika stor andel i utvecklingsgarantin för 20–24-åringar. Även andra arbetsmarknadsprogram har stor betydelse för ungdomar.

I arbetsmarknadsutbildning inklusive det nationella programmet för IT-utbildning, SwIT-yrkesutbildning, fanns 27 % av de programdeltagande ungdomarna. I anställningsstöd fanns 9,3 % och i arbetspraktik 13,5 % medan 5,6 % deltog i datortek. Andelen ungdomar med starta-eget-bidrag var

Ungdomsgarantin

I de *kommunala ungdomsprogrammen* kan arbetslösa ungdomar som inte går i gymnasieskola eller i liknande utbildning delta fram till den dag de fyller 20 år. Programmen skall vara individinriktade och omfatta utbildning eller praktikplats. De skall förbereda och underlätta deltagarnas inträde på den reguljära arbetsmarknaden.

För arbetslösa ungdomar från 20 t.o.m. 24 år finns som nämnts en kommunal *utvecklingsgaranti*. Åtgärden riktas mot ungdomar som anmält sig som sökande hos arbetsförmedlingen och som inom 90 dagar inte har kunnat erbjudas något arbete, reguljär utbildning eller något lämpligt arbetsmarknadspolitiskt program. Ett skäl till att åtgärden tillskapades var att det hade växt fram ett omfattande socialbidragsberoende i denna ungdomsgrupp och att många ungdomar var långtidsarbetslösa trots en uttalad målsättning att ingen ungdom skulle vara arbetslös längre än 100 dagar.

På liknande sätt som med de kommunala ungdomsprogrammen förutsätter utvecklingsgarantin att överenskommelse tecknats mellan kommunen och länsarbetsnämnden. Utvecklingsgarantin innebär att kommunen kan erbjuda arbetslösa ungdomar från 20 t.o.m. 24 år en aktiverande och utvecklande insats på heltid genom ett aktiveringsprogram på upp till 12 månader.

Inom 90 dagar skall den unge som är arbetslös tillsammans med arbetsförmedlingen och kommunen arbeta fram en individuell handlingsplan. Kommuner som tecknat avtal om att ge utvecklingsgaranti tar över ansvaret för de ungdomar som efter 100 dagar fortfarande är arbetslösa.

Aktiveringsprogrammet skall vara individuellt anpassat och innehålla olika former av kompetensutveckling. Det kan exempelvis innefatta utbildning för att förbättra baskunskaperna inom ett ämne, utbildning varvad med praktik eller enbart praktik som ger yrkeserfarenhet. Insatserna kan genomföras i samarbete med bl.a. skola, studieförbund eller ideella organisationer. De skall anpassas efter lokala förutsättningar och utformas i nära samverkan med ortens näringsliv.

Kommunerna är inte skyldiga att sluta avtal om ansvar för utvecklingsgarantin. Av de 24 kommuner som våren 1999 besvarade en enkät från Svenska Kommunförbundet uppgav 196 kommuner eller drygt 80 % att de tecknat avtal. De kommuner som inte tecknat avtal utgörs enligt Kommunförbundet i rapporten "Utvecklingsgarantin – som kommunerna ser det" (Kommunförbundet juni 1999) främst av sådana som har relativt få invånare eller är belägna i storstadsområden där det finns endast ett fåtal långtidsarbetslösa ungdomar i åldersgruppen 20–24 år.

Kommunförbundets slutsats i rapporten är att det s.k. 100-dagarslöftet i stort sett har förverkligats genom utvecklingsgarantin.

Hur ser då ungdomsarbetslösheten ut? Vilka ungdomar löper särskilt stor risk att bli arbetslösa? Genom bättre kunskaper om detta ökar möjligheterna att utforma en framgångsrik politik mot ungdomsarbetslöshet.

Enligt forskarna Stig Blomskog och Lena Schröder i *Vilka ungdomar blir arbetslösa?* (ur "I vuxenlivets väntrum", red. Anders Gullberg och Martin Börjeson, 1999) kan man av SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) utläsa en relativ förbättring av ungdomars öppna arbetslöshet sedan 1993.

De båda forskarna konstaterar att orsakerna till denna absoluta och relativa förbättring av den öppna ungdomsarbetslösheten kan vara flera: andelen studerande ungdomar kan ha ökat, andelen ungdomar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan ha stigit eller ungdomarnas konkurrenskraft på den ordinarie arbetsmarknaden kan ha förbättrats jämfört med vuxnas.

Blomskog och Schröder har följt hur ungdomar gått in i och ut ur arbetslöshetsperioder under åren 1991–1994. De har därvid använt ett utvidgat arbetslöshetsbegrepp som omfattar inte bara öppen arbetslöshet utan också placering i arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Resultaten visar att inflödet i en lång – mer än 120 dagar – period av arbetslöshet är betydligt större än inflödet i en kort period. Det är alltså vanligt att ungas öppna arbetslöshet avbryts av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Den tidigare bilden av att ungdomsarbetslösheten i huvudsak karakteriseras av många men korta arbetslöshetsperioder beror alltså på att de ungas arbetslöshet avbryts av arbetsmarknadspolitiska åtgärder, enligt de båda forskarna.

Tonåringarnas (18–19 år) arbetsmarknadssituation förbättrades något under perioden 1991–1994, sannolikt genom att gymnasieskolan byggdes ut och färre sökte arbete.

För de äldre ungdomarna (20–24 år) försämrades arbetsmarknadssituationen under den aktuella tidsperioden. Inflödet i arbetslöshet ökade år från år både för korta och långa arbetslöshetsperioder. Nedgången i absolut och relativ öppen arbetslöshet för de äldre ungdomarna enligt AKU beror enligt Blomskog och Schröder på ökande andelar ungdomar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Mönstren är snarlika för kvinnor och män. De båda forskarna sammanfattar resultaten på följande sätt: "Ungdomsgarantin, dvs. att ingen ungdom skall behöva vara öppet arbetslös mer än 100 dagar, har således främst inneburit att 18-19-åringarna studerar medan 20-24-åringarna återfinns i arbetsmarknadspolitiska åtgärder."

Ungdomar i åldern 20–24 år med enbart grundskola har högre öppen arbetslöshet än de gymnasieutbildade. Vidare förefaller det som om utbildningsnivån har större betydelse för den unga arbetskraften än för den vuxna. Det kan bero på att vuxnas arbetslivserfarenhet och yrkeskunskaper kompenserar låg formell utbildning. En annan förklaring kan enligt Blomskog och Schröder vara att den öppna arbetslösheten bland gymnasieutbildade ungdomar hållits nere med hjälp av arbetsmarknadspolitiska åtgärder avsedda för ungdomar.

Enligt forskaren Tiiu Soidre i *Kön, generation och arbetslöshet* (ur "I vuxenlivets väntrum", jfr ovan) finns ett tydligt samband mellan vuxna barns problem på arbetsmarknaden och deras föräldrars. Utifrån studien som

bygger på registeruppgifter hos AMS under perioden januari 1992–april 1995 drar Soidre slutsatsen att man empiriskt kan konstatera någon form av ”familjearbetslöshet”.

Både den sociala och den etniska bakgrunden tycks ha betydelse för ungdomars arbetsmarknadssituation, konstateras i studien. Om föräldrarna har en utsatt situation på arbetsmarknaden har detta betydelse både för unga kvinnors och unga mäns situation där. De unga männen påverkas dock i högre grad än de unga kvinnorna. Också den etniska bakgrunden har olika effekt för unga kvinnor och unga män. Att vara utlandsfödd innebär nästan ingen förhöjd risk att bli arbetslös för unga kvinnor. Det innebär däremot en tydlig överrisk för unga män. Särskilt markant är detta för unga män som är födda i Afrika men även för unga män med asiatiskt eller latinamerikanskt ursprung.

Unga kvinnor tenderar enligt Soidre att vara mer utsatta på arbetsmarknaden än unga män. De är i större utsträckning än unga män registrerade som arbetssökande vid arbetsförmedlingen eller har varit det. Med något undantag är unga kvinnors arbetsmarknadssituation sämre i de flesta åldersklasser och på alla utbildningsnivåer. Risken för arbetslöshet längre tid än sex månader är också större bland unga kvinnor än bland unga män. De unga kvinnornas möjligheter att få ett arbete efter en tids arbetslöshet eller i åtgärder är betydligt sämre, enligt Soidre.

En annan forskare, Ulla Arnell Gustafsson, finner i studien *Koncentration av arbetslöshet i familj och vänskrets – En studie av ungdomars sociala nätverk i Sverige* (Arbetsmarknad & Arbetsliv, årg. 5, nr 2, sommaren 1999) att sambandet mellan den ungas och föräldrarnas arbetslöshet inte är särskilt starkt men att däremot sambandet med syskons och vänners arbetslöshet har stor betydelse. Här kan specifika drag hos den lokala arbetsmarknaden spela in men också att unga arbetslösa väljer vänner bland andra unga arbetslösa och att de påverkar varandras värderingar samt beteende på arbetsmarknaden. De som tidigt drabbas av arbetslöshet kommer oftare från familjer med arbetslösa, har oftare vänner som är arbetslösa och de bedömer sina framtida möjligheter på arbetsmarknaden som sämre än andra, enligt Arnell Gustafsson.

Propositionen

Målen

Ungdomspolitiken ses i dag som ett sektorsövergripande område som berör såväl arbetsmarknadspolitik som utbildnings-, kultur- och socialpolitik.

För den nationella ungdomspolitiken på 2000-talet bör ett system införas för styrning, uppföljning och analys bestående av tre delar: mål, delmål respektive goda exempel.

Tre *övergripande mål* bör enligt regeringen ersätta tidigare riktlinjer. För det första skall ungdomar ha goda förutsättningar att leva ett självständigt liv. För det andra skall ungdomar ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet. För det tredje skall ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande tas till vara som en resurs (propositionens punkt 1).

Delmål skall beslutas av regeringen. De skall bilda utgångspunkt för uppföljning och analys av den samlade ungdomspolitik. *Goda exempel* skall illustrera olika former av konkret verksamhet som bidrar till att ungdomspolitikens mål uppnås.

Övrigt

I propositionen redovisas vissa uppgifter om ungdomars inträde på arbetsmarknaden (s. 17–19). Regeringen anser att Ungdomsstyrelsen bör stödja kommunerna i deras strävan att utveckla framgångsrika former för den kommunala utvecklingsgarantin och liknande åtgärder (s. 50–51). Vidare bör ungdomars entreprenöranda uppmuntras. Dagens unga besitter värdefull kompetens som ger dem goda förutsättningar att skapa nya arbetstillfällen, däribland inom IT-området och den s.k. upplevelseindustrin (s. 58–60). På ungdomsområdet bör Sverige i EU-samarbetet koncentrera insatserna mot ungdomsarbetslöshet, ungdomars inflytande och delaktighet i EU, ungdomsutbyten samt mot ungdomar som i dag inte utnyttjar EU:s förmåner (s. 72–73).

Motionerna

Motionerna tar i huvudsak inte sikte på enskilda delar av propositionen utan behandlar främst övergripande frågor rörande ungdomspolitik.

Moderata samlingspartiet uttrycker i kommittémotion Kr31 (yrk. 3–5) tveksamhet till begreppet ungdomspolitik. Den politik som krävs för att unga människor skall få en bra utbildning eller ett riktigt arbete gynnar också andra grupper i samhället.

Kampen mot ungdomsarbetslösheten borde ha högsta prioritet. Den höga ungdomsarbetslösheten motverkar samtliga tre mål för ungdomspolitik som föreslås i propositionen. Arbetslöshetsproblemet har sin grund i ett dåligt företagsklimat. Moderaterna hänvisar till en rad åtgärder som de har föreslagit för att förbättra företagsklimatet, däribland *skattesänkningar* och *regelförenklingar*.

För att förbättra företagsklimatet bör *arbetsrätten förändras* så att reglerna på arbetsmarknaden medger individualisering och arbetets rättigheter tillfaller den enskilde. Grundläggande rättigheter skall regleras i lag. I övrigt skall den enskilde kunna bestämma över sin arbetstid och förhandla om sin lön. Ökad flexibilitet i lönebildningen skulle kunna leda till att fler unga fick meningsfulla arbeten.

I Moderaternas förslag till åtgärder för att förbättra företagsklimatet och därmed minska arbetslösheten bl.a. i ungdomsgrupperna innefattas *reformering av arbetslöshetsförsäkringen*. Försäkringen ger i dag alldeles för svaga incitament till arbete, vilket är speciellt skadligt för ungdomar. Arbetslöshetsförsäkringen skall vara en omställningsförsäkring som skyddar den arbetslöse mot inkomstbortfall under den tid då han eller hon söker nytt arbete eller omskolar sig. En borte parentes bör införas och ersättningsnivån sättas till 75 %. En av arbetsmarknadspolitikens huvuduppgifter måste vara att

bidra till ungdomars inträde på arbetsmarknaden. Därför bör arbetsmarknadspolitiken koncentreras på två huvuduppgifter: *lärlingsutbildning* för alla arbetslösa ungdomar mellan 20 och 25 år samt en *arbetsmarknadsutbildning som kännetecknas av fokuserade insatser* riktade mot specifika yrkesområden samt definierade kompletteringar av arbetslösas kompetens. I detta ingår också stöd till arbetshandikappade.

Kristdemokraterna anser i kommittémotion Kr30 (yrk. 3 och 10) att en statlig ungdomspolitik är motiverad bl.a. därför att den skapar en helhetsbild av ungdomars situation. Den kan också bidra till samordning av insatser och utgöra stöd för föräldrar, kommuner, ideella organisationer och andra i syfte att skapa goda levnadsvillkor för ungdomar. Enligt partiet bygger stora delar av den ungdomspolitiska propositionen på grunder som Kristdemokraterna varit med och lagt. Därför är man i flera avseenden positiv till regeringens förslag. Samtidigt krävs mer av helhetssyn på ungdomsinsatserna än vad som kommer till uttryck i propositionen.

När det gäller åtgärder för att främja ungdomars situation på arbetsmarknaden efterlyser Kristdemokraterna en betydligt bredare och mer offensiv politik för att skapa riktiga arbeten. Partiet förordar exempelvis en satsning på *lärlingsutbildning, skattelättnader inom tjänstesektorn, mer varierad lönesättning* samt *moderniserad och mer flexibel arbetsrättslagstiftning*. Ett genomförande av dessa förslag skulle underlätta för ungdomar att få fotfäste på arbetsmarknaden och skapa ett stort antal ordinarie arbeten.

I syfte att sänka ungdomsarbetslösheten bör vidare *ökad lokal samverkan* komma till stånd mellan kommuner, arbetsförmedlingar och försäkringskassor. Erfarenheter av goda exempel på bl.a. företagsförlagd utbildning bör spridas.

För att främja ungdomars *entreprenörskap* krävs en samlad arbetsmarknads- och näringspolitik där ungdomar uppmuntras att starta eget företag. Det är viktigt att förmedla en bred syn på arbete som innebär att arbete också kan vara annat än anställning hos någon annan. Skolan har en viktig roll i detta sammanhang.

Centerpartiet kritiserar i kommittémotion Kr32 (yrk. 5) regeringens förslag till mål för ungdomspolitiken som partiet finner alltför långtgående samtidigt som de är alltför otydliga.

Möjligheten att försörja sig genom eget arbete utgör grund för den egna tryggheten, anser Centern. Därför är det oroväckande att ungdomar fortfarande har svårt att etablera sig i arbetslivet. Eftersom det finns skäl att misstänka att regelverken hänger samman med svårigheterna att få arbete bör regeringen initiera en *översyn av arbetsmarknadens regelverk* i syfte att underlätta för ungdomar att få fotfäste på arbetsmarknaden.

Enligt **Folkpartiets** uppfattning i kommittémotion Kr33 (yrk. 1–3) finns få eller inga konkreta förslag i den ungdomspolitiska propositionen.

Samhällets viktigaste uppgift är att medverka till att ungdomarna kommer in på arbetsmarknaden. Politiken måste utformas så att den ger förutsättningar för fler arbeten. Folkpartiet har i riksdagen lagt fram en rad förslag som syftar till att gynna *företagsklimatet* och leda till nya arbeten.

En modern och flexibel *lärlingsutbildning* bör tillskapas där skolan och näringslivet delar på ansvaret. Utbildningen bör avslutas med ett gesällprov och leda till ett yrkesdiplom eller en yrkesexamen. *Könssegregeringen i yrkeslivet* måste brytas genom attitydpåverkan och stimulansåtgärder. *Arbetsmiljön i skolan* måste ägnas mer uppmärksamhet. Det gäller såväl fysisk som psykosocial miljö inklusive kränkande uppförande.

Karin Pilsäter och Johan Pehrson (fp) förespråkar i motion Kr35 (yrk. 2) ett ökat elevinflytande. När det gäller arbetsmiljöfrågorna anser motionärerna att eleverna, som omfattas av arbetsmiljölagen, bör få en starkare ställning och att deras inflytande bör öka med stigande ålder.

Utskottets ställningstagande

Mål

Arbetsmarknadsutskottet anser att propositionens förslag till övergripande mål för ungdomspolitikerna bör tillstyrkas. I likhet med regeringen kan utskottet konstatera att förutsättningarna för att leva ett självständigt liv underlättas av att man har ett arbete, en egen bostad och en egen ekonomi. Det kan finnas anledning att anta att ungdomar som står utanför arbetsmarknaden i större utsträckning än andra upplever att de saknar möjligheter till inflytande och delaktighet liksom att deras engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande inte tas till vara som en resurs.

Mot denna bakgrund måste det ses som angeläget att underlätta ungdomars förankring i arbetslivet. Unga människor måste ha rimliga förutsättningar att självständigt försörja sig. Likaså är det väsentligt att väl fungerande insatser riktas till de ungdomar som är i behov av särskilt stöd för att etablera sig på arbetsmarknaden. Utskottet vill starkt betona vikten av att en situation som innebär passiv väntan på en åtgärd i största möjliga utsträckning måste undvikas.

Ungdomsgaranti

Som framgår av propositionen visar utvärderingar av den kommunala utvecklingsgarantin som utförts av Statskontoret och Ungdomsstyrelsen på en rad konkreta och positiva effekter av denna åtgärd. Dessa båda rapporter kan tillsammans med erfarenheter och slutsatser som redovisats på andra håll, exempelvis den utvärdering av utvecklingsgarantin som publicerats av Kommunförbundet sommaren 1999, tjäna som underlag för effektivisering av insatser riktade mot ungdomar som har särskilda svårigheter att finna en förankring på arbetsmarknaden.

Enligt ett av verksamhetsmålen för Arbetsmarknadsverket skall alla ungdomar under 25 år erbjudas reguljärt arbete, lämplig utbildning, praktik eller sysselsättningsskapande åtgärd senast inom 100 dagars arbetslöshet. Av Arbetsmarknadsverkets kvartalsrapport 1999:2 till regeringen framgår bl.a. följande när det gäller möjligheterna att uppnå verksamhetsmålet under år 1999.

Ungdomsgarantin klarades för 97,5 % av de arbetslösa ungdomarna. Under andra kvartalet 1999 lämnade i genomsnitt drygt 16 200 ungdomar arbetslöshet varje månad. I genomsnitt uppgick antalet långtidsarbetslösa till knappt 3 300. Av dessa saknade 485 erbjudande om arbete, utbildning eller arbetsmarknadsprogram.

Det är enligt arbetsmarknadsutskottet viktigt att fortsätta insatser görs för att uppnå verksamhetsmålet när det gäller ungdomsgarantin. Av AMS kvartalsrapport 1999:2 framgår att samtliga län utom tre bedömer att man under året kommer att klara målet. Av de tre resterande länen beräknar två att de kommer att uppnå 99 % måluppfyllelse medan det tredje räknar med att uppnå 98 %. Genom löpande uppföljning och bättre bevakning av dem som riskerar att bli långtidsarbetslösa, intensiv platsförmedling och bättre kartläggningsmetodik samt väl fungerande samarbete mellan arbetsförmedlingar och kommuner bör målet kunna nås.

Ungdomsinsatserna bygger på att det finns en samverkan mellan den unga individen, kommunen och arbetsförmedlingen. Utskottet, som kan konstatera att Kommunförbundets utvärdering pekar på att brister förekommer i denna samverkan på vissa håll, vill betona vikten av att arbetsformerna utvecklas så att de blir så smidiga och effektiva som möjligt. Ungdomsstyrelsen bör, vilket regeringen framhåller i propositionen, stödja kommunerna i deras strävan att utveckla framgångsrika former för den kommunala utvecklingsgarantin och liknande åtgärder för ungdomar.

Övergång mellan skola och arbetsliv

Utbildning är av fundamental betydelse för att underlätta övergången mellan skola och arbetsliv. Sverige befinner sig för närvarande i en period med god sysselsättningsutveckling och starkt ökad efterfrågan på arbetskraft. Trots det gynnas endast i liten utsträckning arbetssökande som är lågutbildade.

Även om andelen som påbörjar gymnasieutbildning är så hög som 98 % är det enligt utskottet oroande att andelen avhoppare från gymnasiet ökar. År 1998 var andelen 20-åringar med fullföljd gymnasieutbildning den lägsta sedan 1992, eller 76 %. Samtidigt var 1998 andelen elever på individuella program den högsta sedan 1992, eller 6,2 %.

Enligt uppgifter i AMS prognos om utvecklingen på arbetsmarknaden t.o.m. år 2000 saknar mer än var tionde ungdom i åldern 20–24 år gymnasiekompetens. Många av dessa kan eller vill inte studera. Samtidigt finns det anledning att förmoda att arbetsgivare ibland ställer onödigt höga krav på de arbetssökande när det gäller utbildning eller erfarenhet. När så är fallet är det enligt utskottet angeläget att arbetsförmedlingen för en dialog med arbetsgivaren om kompetenskraven.

Utskottet vill betona vikten av att övergången mellan skola och arbetsliv underlättas på olika sätt. Självfallet måste utbildningssystemet och utbildningens innehåll fortlöpande anpassas till nya förutsättningar i arbetslivet. Utskottet ser därför positivt på att ett nytt tekniskt program i gymnasieskolan och en ny form av lärlingsutbildning kommer att införas hösten 2000. Av Sveriges handlingsplan för sysselsättning som överlämnades till EG-kommissionen i maj 1999 framgår att det tekniska programmet genom ett

brett kursutbud skall förbereda såväl för arbetslivet som för högskolestudier inom det tekniska området. Lärlingsutbildningen syftar till att skapa en modern yrkesundervisning med hög kvalitet och att underlätta övergången från skolan till arbetslivet. Försöksverksamhet med kvalificerad yrkesutbildning (KY) bedrivs under perioden 1996–2001. En tredjedel av utbildningen sker i arbetslivet och finansieras av arbetsgivaren. Från och med 1999 omfattar försöksverksamheten 12 000 platser per år. Regeringens utgångspunkt är att verksamheten skall bli reguljär från år 2002.

Unga funktionshindrade

Ansträngningarna att bereda plats på arbetsmarknaden för unga funktionshindrade måste enligt utskottets uppfattning fortsätta. Det gäller exempelvis verksamhet av den karaktär som bedrivs av Arbetsmarknadsverket under benämningen Unga handikappade och genom arbetsförmedlingens samverkan med högstudier och gymnasier när det gäller yrkesvägledning och praktik för unga funktionshindrade.

Feriearbete

Många ungdomar får sin första erfarenhet av förvärvsarbete genom arbete på ferier. Det är därför positivt att regeringen senast under budgetåret 1999 medgivit att AMS får använda medel från anslaget för arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att skapa feriearbete för gymnasieungdomar. Totalt har under innevarande budgetår 100 miljoner kronor avsatts för detta ändamål. Enligt de riktlinjer som gick ut från AMS till länsarbetsnämnderna i februari 1999 skall stödet användas till feriearbeten som annars inte skulle komma till stånd och som inte finns på den ordinarie arbetsmarknaden. Det skall finnas möjlighet att anordna feriearbete i form av kombinationer av utbildning och praktik eller enbart utbildning. Stödet skall användas för feriearbeten inom flaskhalsområden, exempelvis vård och omsorg. Feriearbetena skall ha ett jämställdhetsperspektiv. Genom en liknande satsning sommaren 1998 fick ca 35 000 ungdomar möjlighet till feriearbete.

Anknytning till arbetsmarknaden

Uppgifter från arbetskraftsundersökningarna (AKU) visar att andelen tillfälligt anställda bland unga kvinnor har ökat markant mellan 1995 och 1998. I åldersgruppen 20–24 år har andelen ökat från 50 till 66 % under tidsperioden. Bland unga män är andelen tillfälligt anställda betydligt lägre än bland unga kvinnor. Andelen har dessutom i stort sett varit oförändrad under tidsperioden (33 respektive 35 %). Det finns enligt utskottets uppfattning anledning att noga följa utvecklingen när det gäller unga kvinnors anknytning till arbetsmarknaden.

Arbetet med att göra det lättare att starta och driva företag måste fortgå. Regeringen har under de senaste åren intensifierat arbetet med att identifiera och lösa sådana problem som särskilt de små företagen upplever. Här kan exempelvis nämnas att åtgärder vidtagits för att bereda anställda möjlighet till tjänstledighet för att bedriva näringsverksamhet, att öka kvinnornas andel av företagarna och att främja invandrares respektive unga människors företagande. Vidare har åtgärder vidtagits för att öka tillgången på riskkapital och för att förbättra skattevillkor för små och medelstora företag liksom vid nyföretagande.

Arbetsmarknadsprogram i form av starta-eget-bidrag står givetvis öppna också för ungdomar som har denna intresseinriktning och som bedöms ha förutsättningar för detta. Inom ramen för Europeiska socialfondens mål 3-projekt respektive projekt med finansiering från gemenskapsinitiativet Employment har nya metoder utvecklats för att förbereda start av eget företag och för nätverksbyggande i syfte att stötta blivande och nya företagare. Likaså har utbildning i kooperativt företagande ägt rum. Utskottet vill här knyta an till vad som sägs i propositionen om vikten av att sprida goda exempel och peka på att den utvärderingsgrupp som tillsatts av övervakningskommittén för mål 3 sammanställt "Projekt att lära av" som bl.a. innefattar ett antal projekt under samlingsnamnen entreprenörskap, nya nischer, växt-hus/företagsvaggas liksom tillvaratagande av invandrares kunskaper för export.

Jämställdhet

Utskottet vill starkt betona betydelsen av fortsatta åtgärder för att *motverka könsuppdelning på arbetsmarknaden*. Av förordningen om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten (1987:405) framgår att arbetsmarknadsmyndigheterna har i uppdrag att verka för kvinnors och mäns rätt till arbete på lika villkor och att motverka en könsuppdelad arbetsmarknad. Vidare anges det i Arbetsmarknadsverkets regleringsbrev för budgetåret 1999 att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skall användas så att de tillsammans med anvisningen av lämpliga sökande till de lediga platserna medverkar till att bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden.

AMS har under ett antal år tilldelats särskilda medel för projektverksamhet med detta syfte samt för jämställdhetsutbildning för den egna personalen. Anslaget för detta ändmål uppgår budgetåret 1999 till 22 miljoner kronor.

Inom ett av huvudområdena för den s.k. brytverksamheten är syftet att öka teknikintresset hos kvinnor. Projekten, som bedrivs i sju län, innefattar dels en vägledningskurs, dels praktik. Målgruppen är framför allt unga kvinnor i åldern 20–30 år. Inom ett annat huvudområde bedrivs i flera län försöksverksamhet för att rekrytera unga arbetslösa män till grundskollärodbildning vid lärarhögskola. Genom att delta i en ettårig preparandutbildning garanteras deltagaren utbildningsplats vid lärarhögskolan. Andra huvudområden för brytprojekten under 1999 avser bl.a. tillämpning av s.k. mainstreaming vid

Lönebildning och regelsystem

När det gäller motionsyrkanden om lönebildningen kan utskottet konstatera att regeringen i vårpropositionen (prop. 1998/99:100) redovisade att den under hösten 1999 avser att lägga fram en proposition om regelverket för lönebildningen. Beredningsarbetet pågår således för närvarande i Regeringskansliet. Också när det gäller arbetslöshetsförsäkringen bereds frågan om eventuella förändringar i Regeringskansliet efter att två olika utredningar har lagt fram förslag om förändringar (DELTA Utredningen om deltidsarbete, tillfälliga jobb och arbetslöshetsersättning, SOU 1999:27, respektive Indexering av högsta och lägsta dagpenningnivå i arbetslöshetsförsäkringen, Ds 1999:10). En arbetsgrupp har tillsatts inom Näringsdepartementet med uppdrag att se över regeltillämpningen m.m. inom försäkringen. Översynen skall ta sikte på att förbättra försäkringens samverkan med arbetsmarknadspolitiken i övrigt. Uppdraget skall redovisas under innevarande månad.

Arbetsmarknadsutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågan om regelförenklningar på arbetsmarknadspolitikens område. Här kan erinras om utskottets uttalande i betänkande 1998/99:AU1. Där välkomnade utskottet visserligen de förenklningar som hade föreslagits i budgetpropositionen men betonade att ytterligare ansträngningar måste göras för att tillskapa ett regelverk som är lätt att överblicka och tillämpa samtidigt som det ger god effektivitet i insatserna.

Också när det gäller frågan om förändringar i arbetsrätten vill utskottet hänvisa till sitt uttalande i betänkande 1998/99:AU1 där utskottet gjorde bedömningen att det är angeläget att samla erfarenheter av de nya arbetsrättsliga reglerna rörande bl.a. överenskommen visstidsanställning innan några ytterligare regeländringar övervägs.

Ungdomsfrågor i EU

Arbetsmarknadsutskottet delar regeringens uppfattning när det gäller vilka ungdomsfrågor som Sverige bör koncentrera sina insatser på inom EU. Som också framhålls i Sveriges handlingsplan för sysselsättning från maj 1999 kan åtgärderna mot ungdomsarbetslöshet sammanfattas på följande sätt:

- Ungdomar under 18 år ges en grundläggande skolutbildning av god kvalitet.
- Arbetslösa ungdomar bistås med aktiva arbetsförmedlingsinsatser.
- Arbetslösa ungdomar mellan 18 och 20 år ges förbättrade möjligheter på den lokala arbetsmarknaden genom det kommunala programmet för ungdomar.
- Ungdomar mellan 20 och 24 år ges en aktiverande och utvecklande insats på heltid.

När det gäller arbetsmiljön i skolan liksom elevinflytande över skolans arbetsmiljö som tas upp i ett par motioner vill utskottet peka på att en parlamentariskt sammansatt kommitté har tillsatts för att göra en översyn av skollagen, m.m. (dir. 1999:15). I kommitténs uppdrag ingår att göra en översyn, och vid behov föreslå förändringar av regler för att stärka barns, ungdomars och vuxnas säkerhet, skydd och trygghet i barnomsorgs- och skolverksamheten, särskilt avseende bl.a. arbetsmiljölagstiftningen. Även frågor kring kränkande behandling skall ingå i utredningsarbetet. Kommitténs arbete skall vara slutfört senast den 1 maj 2001.

Sammanfattande bedömning

Utskottet kan mot denna bakgrund konstatera att de frågor som tas upp i motionerna är uppmärksammade och att förslag i flera fall för närvarande bereds i Regeringskansliet. Med det anförda förordar utskottet sammanfattningsvis att regeringens förslag till mål för den nationella ungdomspolitiken tillstyrks (punkt 1) samt att motionerna Kr30 yrkandena 3 och 10 (kd), Kr31 yrkandena 3–5 (m), Kr32 yrkande 5 (c), Kr33 yrkandena 1–3 (fp) och Kr35 yrkande 2 (fp) avstyrks.

Göteborg den 9 september 1999

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Johnny Ahlqvist

I beslutet har deltagit: Johnny Ahlqvist (s), Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Stefan Attefall (kd), Kent Olsson (m), Laila Bjurling (s), Patrik Norinder (m), Sonja Fransson (s), Kristina Zakrisson (s), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Barbro Feltzing (mp), Elver Jonsson (fp), Cinnika Beiming (s) och Sven-Erik Sjöstrand (v).

Avvikande meningar

1. Arbetsmarknaden och ungdomarna

Mikael Odenberg, Kent Olsson, Patrik Norinder och Christel Anderberg (alla m) anser att utskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Utskottet anser inte att någon särskild ungdomspolitik är nödvändig utan att generella åtgärder behövs för att minska ungdomsarbetslösheten och arbetslösheten i övrigt. Kampen mot ungdomsarbetslöshet bör ha högsta prioritet. Såväl ungdomsarbetslösheten som annan arbetslöshet har sin grund i ett dåligt företagsklimat. Därför måste en rad åtgärder vidtas för att förbättra villkoren för företagande.

Arbetsmarknadslagarna måste moderniseras. Utgångspunkten skall vara att reglerna på arbetsmarknaden medger individualisering och att arbetets rättigheter skall tillfalla den enskilde och inte organisationerna på arbetsmarknaden. Grundläggande rättigheter skall regleras i lag, men därutöver skall den enskilde kunna bestämma över sin arbetstid och förhandla om sin lön. En mer flexibel lönesättning medverkar till att fler unga kan erbjudas meningsfulla arbeten. Turordningsreglerna utgör fortfarande ett problem för ungdomarna på arbetsmarknaden.

Utskottet förordar en reformering av arbetslöshetsförsäkringen. Incitamentet att arbeta måste stärkas. Arbetslöshetsförsäkringen skall vara en omställningsförsäkring som skyddar den arbetslöse mot inkomstbortfall under den tid han eller hon söker nytt arbete eller omskolar sig. Försäkringen bör utformas så att den uppmuntrar arbetslösa att även ta deltidsarbete och korttidsanställningar.

Effektiviteten i arbetsmarknadspolitiken måste förbättras. En av huvuduppgifterna skall vara att bidra till ungdomars inträde på arbetsmarknaden. Insatserna bör koncentreras på två åtgärder. För det första bör alla arbetslösa ungdomar mellan 20 och 25 år erbjudas lärlingsutbildning. Systemet med lärlingsutbildning bör utformas i samarbete med företagen och erbjudas alla ungdomar efter 100 dagars arbetslöshet. För det andra bör arbetsmarknadsutbildningen inriktas på definierade kompletteringar av arbetslösas kompetens. Här ingår också stöd till arbetshandikappade.

Utskottet förordar att vad som här anförts ges regeringen till känna och att motion Kr31 yrkandena 3–5 (m) tillstryks.

2. Arbetsmarknaden och ungdomarna

Stefan Attefall och Maria Larsson (båda kd) anser att utskottets ställningstagande från det stycke under rubriken **Ungdomsgaranti** som börjar med ”Enligt ett av” bort ha följande lydelse:

Socialdemokraterna utlovade i samband med 1994 års val att ungdomars arbetslöshet skulle få omfatta högst 100 dagar. Nu, först under 1999, är detta löfte på väg att infrias.

Utvecklingsgarantin bör ses som komplement till andra åtgärder och inte, vilket i dag verkar vara fallet, som en dominerande åtgärd för att minska långtidsarbetslösheten bland ungdomar. Det finns enligt utskottets uppfattning starka skäl att göra en betydligt bredare och mer offensiv satsning för att skapa riktiga arbeten för ungdomar.

Ett modernt lärlingssystem, skattelättnader inom tjänstesektorn, flexibla lönesättning samt en modern och anpassningsbar arbetsrätt underlättar för ungdomar att få fotfäste på arbetsmarknaden och skapar en stor mängd ordinarie arbetstillfällen.

En samlad arbetsmarknads- och näringspolitik bör utformas där ungdomars intresse och engagemang kan tas till vara och där de uppmuntras att starta egna företag. Skolan kan spela en viktig roll för att ge eleverna förståelse för företagandets roll och betydelse i samhället. Vidare anser utskottet att arbetsmarknadspolitiken i ökad utsträckning bör uppmuntra till eget företagande.

3. Arbetsmarknaden och ungdomarna

Margareta Andersson (c) anser att utskottets ställningstagande under rubriken **Lönebildning och regelsystem** som börjar med "Arbetsmarknadsutskottet har vid" och slutar med "effektivitet i insatserna" bort ha följande lydelse:

Möjligheten att försörja sig genom eget arbete utgör grund för den egna tryggheten. Det är därför oroväckande att stora ungdomsgrupper fortfarande har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Det finns enligt utskottet skäl att misstänka ett samband mellan utformningen av regelverken på arbetsmarknaden och ungdomars svårigheter att få arbete. Utskottet anser därför att regeringen bör initiera en översyn av arbetsmarknadens regelverk i syfte att underlätta för ungdomar att få fotfäste på arbetsmarknaden. Utskottet förordar att detta ges regeringen till känna och att motion Kr32 yrkande 5 (c) tillstyrks.

4. Arbetsmarknaden och ungdomarna

Elver Jonsson (fp) anser att utskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning måste politiken utformas så att den gynnar företagsklimatet, ger nya arbeten och leder till att ungdomar kommer in på arbetsmarknaden. Arbetsrätten behöver revideras till följd av nya arbetsformer i det postindustriella samhället.

Utskottet anser i likhet med företrädare för flera partier att en modern och flexibel lärlingsutbildning bör utformas där ansvaret delas mellan skolan och näringslivet. Förslagsvis kan lärlingsutbildningen omfatta fyra år, dock med möjlighet till varierande längd. Eleverna bör tillbringa en del av tiden i skolan och en del i arbetslivet. Här bör en anpassning ske bl.a. till elevernas behov. Det finns klara fördelar med ett ersättningssystem liknande det som tillämpas i Norge. Lärlingsutbildningen bör avslutas med gesällprov och leda till ett yrkesdiplom eller en yrkesexamen.

Det råder fortfarande stora skillnader i unga mäns och unga kvinnors utbildningsval. Detta medför att arbetslivet kommer att förbli könssegregerat under överskådlig tid. Utskottet finner det angeläget med ytterligare åtgärder för att bryta könsbundna mönster i yrkesval. Detta bör ske genom attitydpåverkan och stimulans.

Arbetsmiljön i skolan måste enligt utskottet ägnas ökad uppmärksamhet. Det gäller både den fysiska miljön, såsom exempelvis dålig ventilation och olämpliga byggnadsmaterial, och den psykosociala miljön, exempelvis mobbning och våld. Det är enligt utskottets uppfattning rimligt att elevernas inflytande över arbetsmiljön i skolan stärks.

Utskottet förordar att vad som här anförts bör ges regeringen till känna och att motionerna Kr33 yrkandena 1–3 (fp) och Kr35 yrkande 2 (fp) tillstryks.

Stefan Attefall och Maria Larsson (båda kd) anför:

Kristdemokraterna anser att ett rätt uppbyggt lärlingssystem kan minska svårigheterna dels för företag att hitta medarbetare med lämplig utbildning, dels för ungdomar att finna ett arbete. Ett modernt lärlingssystem bör enligt vår uppfattning kännetecknas bl.a. av att utbildningen sker i nära samarbete med det lokala näringslivet.

Vi anser att en ny gymnasial lärlingsutbildning bör utformas som ett eget program inom gymnasieskolans ram. Det är angeläget att utbildningen får en flexibel utformning med få centrala regler, att den ger en gedigen yrkesutbildning och att den är nära knuten till det lokala näringslivet. Praktik bör varvas med teori redan från första terminen. Eleverna skall själva kunna välja om de teoretiska studierna skall vara högskoleförberedande.

I dagsläget finns det också behov av lärlingsutbildning som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Även denna form av lärlingsutbildning skall ge gedigen yrkeskompetens och utformas i nära samarbete med det lokala näringslivet. Utbildningen som mestadels bör vara förlagd till ett företag skall leda till arbete, antingen genom anställning eller genom start av eget företag.

Till kulturutskottet	1
Allmänt om ungdomars etablering på arbetsmarknaden	1
Propositionen	5
Motionerna	6
Utskottet	8
Avvikande meningar	13
1. Arbetsmarknaden och ungdomarna, (m)	13
2. Arbetsmarknaden och ungdomarna, (kd)	14
3. Arbetsmarknaden och ungdomarna, (c)	15
4. Arbetsmarknaden och ungdomarna, (fp)	15
Särskilt yttrande, (kd)	16